

**Сабакта
функционалдык
сабаттуулуктун
калыптанышы.**

«Функционалдык сабаттуулук» термини

"күнүмдүк жашоодо
КОЛДОНУУ жана
турмуштук
көйгөйлөрдү чечүү
үчүн окуу жана жазуу
жөндөмдөрүнүн
жыйындысы".

Натыйжалуу иштеши үчүн,
сабаттуулук зарыл болгон, жеке
өзүнүн жана жамааттын
(социалдык чөйрөнүн) андан
ары өнүгүшү үчүн окуу, жазуу
жана эсеп-кысапты
пайдаланууну улантууга
мүмкүнчүлүк берген бардык иш-
чараларга катыша алган, адам
гана функционалдык жактан
сабаттуу деп эсептелет".

"...жамааттын мүчөлөрү,
ата-энелер, жарандар
жана жумушчулар
катары толук жана
натыйжалуу иштөө"

Функционалдуу сабаттуулук

- ▶ окуу жана жазуу көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн базалык деңгээл боло алат
- ▶ көйгөйлөрдү чечүүгө, анын ичинде турмуш-тиричиликтин көйгөйлөрүн чечүүгө багытталган
- ▶ конкреттүү жагдайларда билинет жана белгилүү бир кырдаалдагы адамды мүнөздөйт
- ▶ стандарттуу, стереотиптүү тапшырмаларды чечүү менен байланышкан;
- ▶ баалоо катары колдонулат, баарынан да, улуу адамдарды баалоо сапатында колдонулат.

ФУНКЦИОНАЛДУУ САБАТТУУЛУК

- ▶ Окуу сабаттуулугу - алдыга коюлган максаттарга жетүү, билим деңгээлин жогорулатуу, мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү, социалдык жашоо-турмушка аралашуу үчүн окуу менен алектенүү, жазуу жүзүндөгү тексттерди түшүнүү жана аларды пайдалануу жөндөмү.
- ▶ Математикалык сабаттуулугу - математиканы ар түрдүү контексттерде интерпретациялоо, колдонуу жана иретке келтирүү жөндөмү. Математикалык сабаттуулук кубулуштарды сүрөттөп, түшүндүрүп айтып берүү үчүн математикалык талкууну, математикалык түшүнүктөрдү, процедураларды, фактыларды жана аспаптарды колдонууну камтыйт. Ал математиканын дүйнөдөгү ролун түшүнүүгө, негиздүү пикирлерди келтирүүгө жана конструктивдүү, жигердүү, кеңири ой жүгүрткөн адамдар кабыл ала турган чечимдерге келүүгө көмөк көрсөтөт.

ФУНКЦИОНАЛДУУ САБАТТУУЛУК

- ▶ Табигый жана так илимдер боюнча сабаттуулугу - табигый илимдерге байланыштуу маселелерде активдүү жарандык позицияны ээлөө жөндөмү. Ошондой эле табигый жана так илимдер боюнча идеяларга кызыгууга даярдайт. Табигый илимдер боюнча сабаттуу адам табигый илимдер жана технологияларга тиешелүү маселелерди далилдер менен талкуулоого умтулат; мында төмөнкү компетенттүүлүктөр талап кылынат: кубулушту илимий жол аркылуу түшүндүрүү, баалоо жана илимий изилдөөлөрдү пландаштыруу, маалыматтарды жана далилдерди илимий түрдө интерпретациялоо
- ▶ Финансылык сабаттуулук – финансы чөйрөсүнө тиешелүү терминдерди, түшүнүктөрдү, финансылык тобокелчиликтерди билүү жана түшүнүү, ошондой эле ар кандай финансылык кырдаалдарда зарыл болгон ыкманы жана өзүнө болгон ишенимди арттыруу жөндөмү. Булар жеке адамдын жана коомдун финансылык жыргалчылыгын жакшыртууга, экономикалык жашоо-турмушка катышуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болууга түрткү берет.

Функционалдык окуу деген эмне?

- ▶ Функционалдык окуу - бул конкреттүү маселелерди же тапшырмаларды аткарууда маалымат издөө максатында окуу. Функционалдык окууда көрүп окуу жана аналитикалык окуу ыкмалары колдонулат (маанилүү сөздөрдү бөлүп чыгуу, цитаталарды тандоо, схемаларды, графиктерди, таблицаларды түзүү).

**Функционалдуу
сабаттуулуктун
калыптанышы:
кеңири түшүнүүгө жол
ачуу**

- ▶ • Функционалдуу сабаттуулук боюнча тапшырмаларды аткарууга окуу убактысын бөлүү үчүн билим берүү процессин өзгөртүү зарыл.
- ▶ • Мектепте табигый жана так илимдер боюнча предметтерди окутуу-үйрөтүүнүн мазмуну оңдоп түзөтүүлөрдү талап кылат. Алар бир катар жөндөмдөрдүн калыптанышына өбөлгө түзүшү керек. Мисалы: кубулуштарды түшүндүрүү, божомолдорду (гипотезаларды) текшерүү жана сунуштоо, окуяларга болжолдуу баа берүү («эгер ... болсо кандай кылыш керек?»), туура маселени коё билүү жана изилдөөнүн негизги этаптарын пландаштыруу, ар түрдүү формадагы маалыматтарды анализдөө, эксперименттердин жыйынтыктарын негиздөө жана талкуулоо, ырааттуу тыянак чыгаруу.
- ▶ • Мугалимдерге керектүү компетенттүүлүктөрдү иштеп чыгууга жардам берген көп сандаган милдеттер жана тапшырмалар зарыл.
- ▶ • Мугалимдердин квалификациясын системалуу жана максаттуу түрдө жогорулатуу.

МЕКТЕПТЕ ФУНКЦИОНАЛДУУ САБАТТУУЛУКТУ КАЛЫПТАНДЫРУУ

Административдик ишмердик

- *Окуучулардын функционалдуу сабаттуулугун калыптандыруу боюнча жалпы мектептик план түзүү (схемалар, «жол» карталары).
- Методикалык иштердин планына функционалдуу сабаттуулукту калыптандыруу боюнча жалпы педагогикалык жамааттын бирдиктүү ишине багытталган семинарпрактикумдардын топтомун камтуу.
- 5-класстан 9-класска чейинки окуучулардын функционалдык сабаттуулугунун калыптанышы боюнча административдик ички аныктоо иштерин жүргүзүү.

Сабактагы ишмердик

- Предмет боюнча жумуш программасына функционалдуу сабаттуулуктун калыптанышына тиешелүү элементтерди киргизүү.
- Окуу планындагы бардык предметтер боюнча сабактардын алкагындагы контексттик тапшырмаларды аткаруу (бул жумушту ФМББС сабак өтүү алкагында карайт).
- Окуу планына функционалдык сабаттуулук боюнча өзүнчө сабак киргизүү.

Сабактан тышкары ишмердик

- Метапредметтик жана предметтер аралык долбоорлорду жана изилдөөлөрдү жигердүү колдонуу менен окутулган долбоордук-изилдөөчүлүк иштерди уюштуруу.
- Сабактан тышкары ишмердиктин планына функционалдуу сабаттуулукту калыптандыруу боюнча жалпы педагогикалык жамааттын бирдиктүү ишине багытталган билим берүү иш- чараларын киргизүү (предметтер аралык апта, окуу-изилдөө боюнча конференциялар, предметтер аралык марафондор ж.б.)

Окуучуларды окуу ишмердүүлүгүнө шыктандырган, ал ишмердүүлүктүн маанилүүлүгүн түшүндүргөн окуу кырдаалын түзүү.

Баарлашууга үйрөнүү же академиялык кызматташтык, жупта же чакан топто иштөө үчүн тапшырмалар

Издеп табуу жигердүүлүгү - издеп табуу мүнөзүндөгү тапшырмалар, академиялык изилдөөлөр, долбооролор

Тажрыйба топтоо – көйгөйлөрдү чечүү, чечим кабыл алуу, позитивдүү жүрүм-турум

**ПЕДАГОГИКАЛЫК
НАТЫЙЖАЛУУ
ПРАКТИКАЛАР**

Окуучулардын баа берүүдөгү өз алдынчалуулугу, өзүнө жана өз ара баа берүүгө багытталган тапшырмалар (кейстер, ролдук оюндар, диспуттар ж.б.)

«Просвещение» тарабынан сунушталган функционалдуу сабаттуулукту калыптандыруу боюнча комплекстүү сунуштар

Табигый илимдер жана математикалык сабаттуулукту эффективдүү калыптандыруу технологиялары боюнча практикага багытталган квалификацияны жогорулатуу курстарынын топтому:

- Программанын 80%дан көп бөлүгү — инновациялык жабдуулар менен практикалык көнүгүүлөр;
- ар бир программа үчүн практикалык окуу материалдарынын жыйындысы.

Окуу методикалык колдонмолорунун комплекси:

- жекече окуу куралдары;
- көп функциялуу тапшырмалардын топтому;
- көндүмдөрүн өнүктүрүү үчүн симуляторлор/машыктыруучулар.

Маалыматтык-билим берүү порталы жана билим берүүчү онлайн платформа:

- окуучулар үчүн функционалдык сабаттуулук боюнча тапшырмалардын санариптик банкы;
- мониторингдик изилдөөлөр;
- маалымат жана консалтинг кызматы.

Профилдик класстар үчүн жабдуулар.

ФУНКЦИОНАЛДЫК САБАТТУУЛУККА ЭЭ БОЛГОН АДАМ.

...- өзгөрүп жаткан дүйнө менен ийгиликтүү иштешүүгө даяр болуу - ар кандай (анын ичинде стандарттуу эмес) окуу жана турмуштук маселелерди ийгиликтүү чечүүгө даяр;

Социалдык мамилелерди түзүү жөндөмдүүлүгү ...;

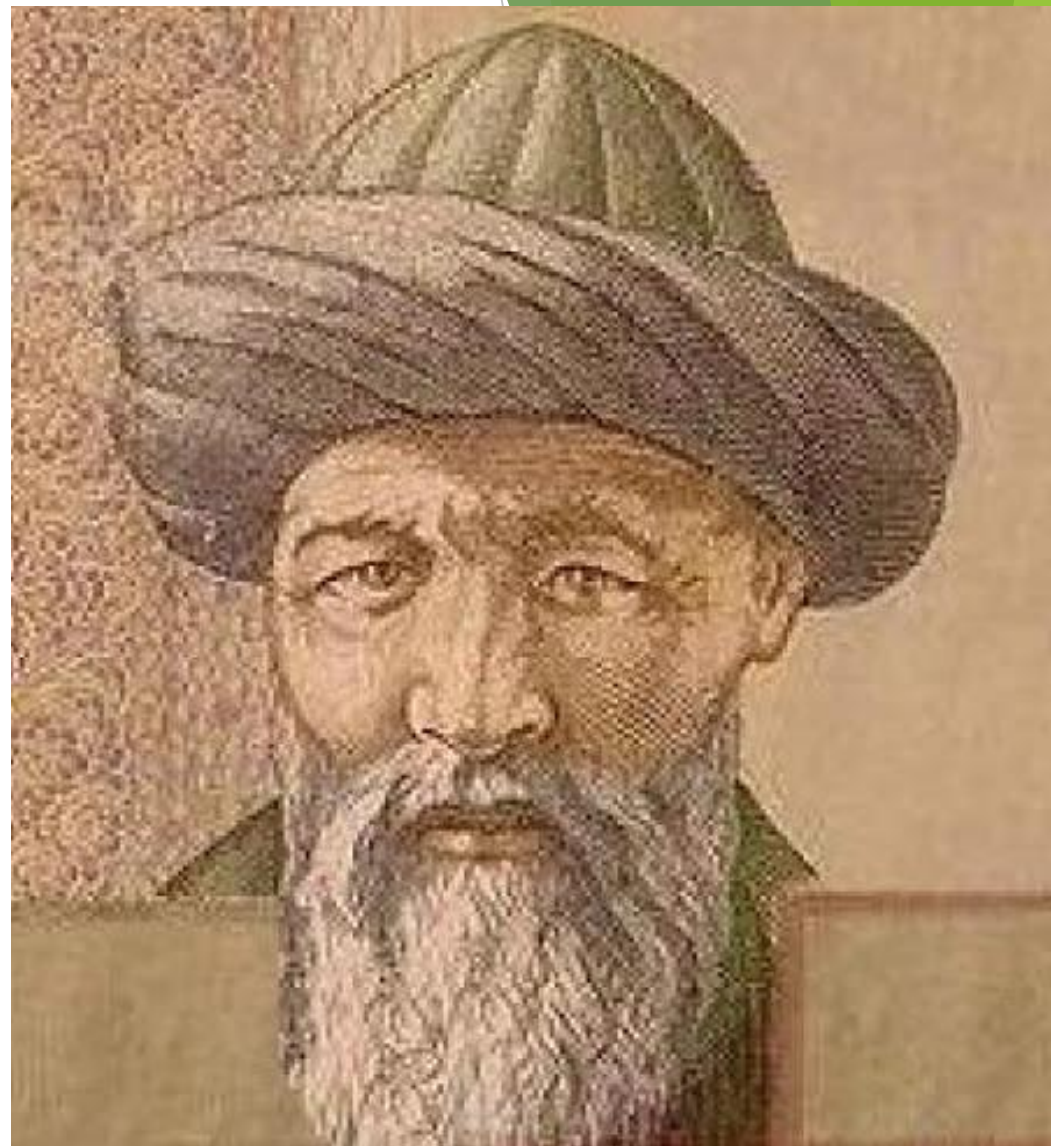
адамдын сабаттуулугун, андан ары билим алууга болгон каалоосун баалоочу рефлексивдүү көндүмдөрдүн жыйындысы..."

«Функционалдык сабаттуулукка ээ болгон адам -бул адамдын ишмердүүлүгүнүн, баарлашуунун жана коомдук мамилелердин ар кандай чөйрөлөрүндө кездешкен маселелерди чечүү үчүн өмүр бою тынымсыз алган бардык билимин, жөндөмдөрүн жана көндүмдөрүн колдоно билген адам.

«Адамдын тышкы чөйрө менен мамиле түзүп, ага мүмкүн болушунча тезирээк ыңгайлашуу жана иштөө жөндөмдүүлүгү.»

*«...Окуу болсо —
билим үчүн жол салат,
Билим болсо —
иштин көзүн ал табат».*

«Кутадгу Билиг»

ФУНКЦИОНАЛДУУ САБАТТУУЛУК

- окуу жана жазуу көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн базалык деңгээл боло алат
- көйгөйлөрдү чечүүгө, анын ичинде турмуш-тиричиликтин көйгөйлөрүн чечүүгө багытталган
- конкреттүү жагдайларда билинет жана белгилүү бир кырдаалдагы адамды мүнөздөйт
- стандарттуу, стереотиптүү тапшырмаларды чечүү менен байланышкан;
- баалоо катары колдонулат, баарынан да,

КАК...

- текст менен иштөөнү уюштурса болот?
- окуучуну китеп (текст) окуу процессине кызыктырса болот?
- маалымат тандап иштей алуу көндүмүн өнүктүрсө болот?
- окуучуну басма жана аудио жазма тексттерди түшүнүүгө үйрөтсө болот?
- окуучуга экрандагы маалыматты окуп иштеп чыгууга жардам берсе

ТЕКСТ МЕНЕН ИШТЕЙ БИЛҮҮ

– Бул

- 1) текстти туура баалоо көндүмү
- 2) тексттин түзүмүн тез түшүнүү көндүмү
- 3) баалуу жана керектүү болгон нерселерди ыңгайлуу формада белгилеп алуу көндүмү

ФУНКЦИОНАЛДЫК ОКУУ ДЕГЕН ЭМНЕ?

Функционалдык окуу – бул конкреттүү маселелерди же тапшырмаларды аткарууда маалымат издөө максатында окуу. Функционалдык окууда көрүп окуу жана аналитикалык окуу ыкмалары колдонулат (маанилүү сөздөрдү бөлүп чыгуу, цитаталарды тандоо, схемаларды, графиктерди, таблицаларды түзүү).

АКТУАЛДУУ

Кечээ

Бүгүн

**«Маанисин билбей,
куру жаттоо»**

I фаза - **репродуктивдик окуу**
(мазмундун маанисин түшүнбөй эле,
жаттап айтып берүү,
курулай фактыларды келтирүү,
мазмунду айтып берүү)

Чыгармачылык мамиле

II, III фаза - чыгармачылык окуу

Алган маалыматты түшүнүү
талап кылынат, аны
интерпретациялоо, баалоо,
жаңы маани түзүү.

ОКУУНУН ФАЗАЛАРЫ

Окуунун үч фазасы

ТЕКСТТИ БИЛҮҮ

Текстти чечмелөө,
маанисин,
мазмунун ачуу (табылган фактыларды түшүндүрүү)

- Көрүү,
- сөздөрдүн маанисин белгилөө,
- Окшоштуктарын табуу,
- фактыларды билүү,
- Сюжетти жана мазмуунду талдоо,

• Мазмунун

расшифровка кылуу: тексттин жалпы мазмунунун сөздөрдөн,, фразалардан, сүйлөмдөрдөн айтып берүү.

ИНТЕРПРЕТАЦИЯЛОО

Маанисин түшүнүү,
текстти интерпретациялоо
(табылган фактыларды түшүндүрүү)

- Иреттөө жана классификациялоо
- түшүндүрүү, айырмалоо, салыштыруу,
- топтоо,
- талдоо, жалпылоо,
- өз тажрыйбасы менен салыштыруу,
- Контекст жана бүтүмдөрү боюнча ой жүгүртүү.

ӨЗДӨШТҮРҮП АЛУУ

Алган билимин өздөштүрүү (контекст боюнча ой жүгүртүү)
байланыштарын түзүү
(өз пикирин түзүү)

- Гипотеза сунуштоо, сунушун айтуу,
- Пикир түзүү,
- Моделдөө жана жалпылоо,
- Турмушта, окууда, кесибинде пайдалануу.

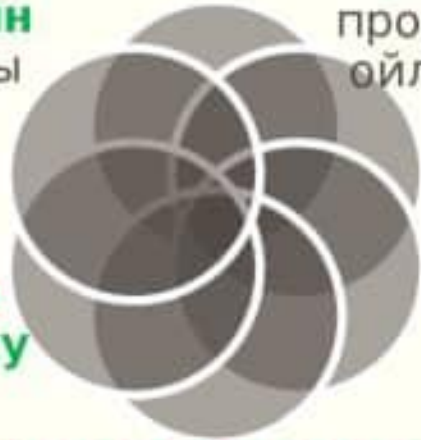
ОКУУНУН ТҮРЛӨРҮ

Тез жана акырын окуу (ылдамдыгы боюнча).

Ишкердик жана көңүл ачуу окуусу (мотиви боюнча);

Репродуктивдик жана чыгармачылык

(маалыматты түшүнгөн деңгээли боюнча);

Рационалдык жана эмоционалдык (психикалык процесстердин катышуусунда — ойлоо, эс тутум, элестетүү, эрк, сезим);

функционалдык жана эстетикалык (максаттар боюнча);

Рационалдуу окуунун түрлөрү

Таанышып окуу

Карап чыгуу
(изденүү) /
сканирлөө

Аналитикалык окуу

Эмоционалдык окуу

Окурмандын чыгармачылык ишмердүүлүгү, эң алгачкы ролду элестетүү жана сезимдүүлүк ойнойт.

Эмоционалдык окууда окурман жазуучунун авторлошу катары чыгат, ал окуган текстин болжолдойт жана толуктайт.

Функционалдуу окуу

Функционалдуу окуу – бул конкреттүү маселелерди же тапшырмаларды аткарууда маалымат издөө максатында окуу.

Функционалдуу окууда карап чыгып окуу жана аналитикалык окуу ыкмалары колдонулат.

Тез жана жай окуу

Окуу ылдамдыгы бир тексттин ичинде өзгөрөт. Окуунун максатына жана мазмунуна көз каранды болот.

- **Жай окуу** – бул аналитикалык окуу, анын максаты – изилдөө жана эстеп калуу.
- **Шар окуу** чоң көлөмдөгү маалыматты өздөштүрүүдө керек.

1982-жылдын ченеми боюнча, мектеп бүтүрүүчүсү үн чыгарып окуганда минутасына **180 сөздү**, үн чыгарбай окуганда — **330 сөздү** окуусу керек.

- **кадимки окуу** (орточо темп) газеталар, журналдардагы, адабий чыгармалар менен жалпы таанышууда керек.
- **Тез окуу** - бул карап чыгуу, изденип окуу

ЭКРАНдан ОКУУ

- Окурман өзү интернет чаттарда, блогдордо, форумдарда текст түзүүгө активдүү катышат

- Электрондук текстти окуу программа боюнча жүргүзүлүшү мүмкүн.

- Электрондук тексттин түзүлүшү *гипертекст* түрүндө берилет. Бул уламалуулук окууну тандоого жол берет (үн, анимация)

- Электрондук тексттер көбүнчө жаңы символдорду камтыйт: компьютердик графика, видеоклиптер, текст менен иштөөнүн колдонмосу

Тексттердин түрлөрү *

Туташ тексттер

(эч кандай сүрөт жок)

- **Баяндоо** (аңгемеден үзүндү, Ыр саптары, адамды, жайды сүрөттөп берүү ж.б.)
- **Айтып берүү** (кат, газеттик / журналдык макалалар, китеп макаласы, сайттан алынган маалыматтар, блогдон пост, фильмдердин, спектаклдердин кыска мазмуну, жарнама, инструкциялар...)
- **Ой жүгүртүү** (комментарийлер, эссе, аргументациялар, өз ою)

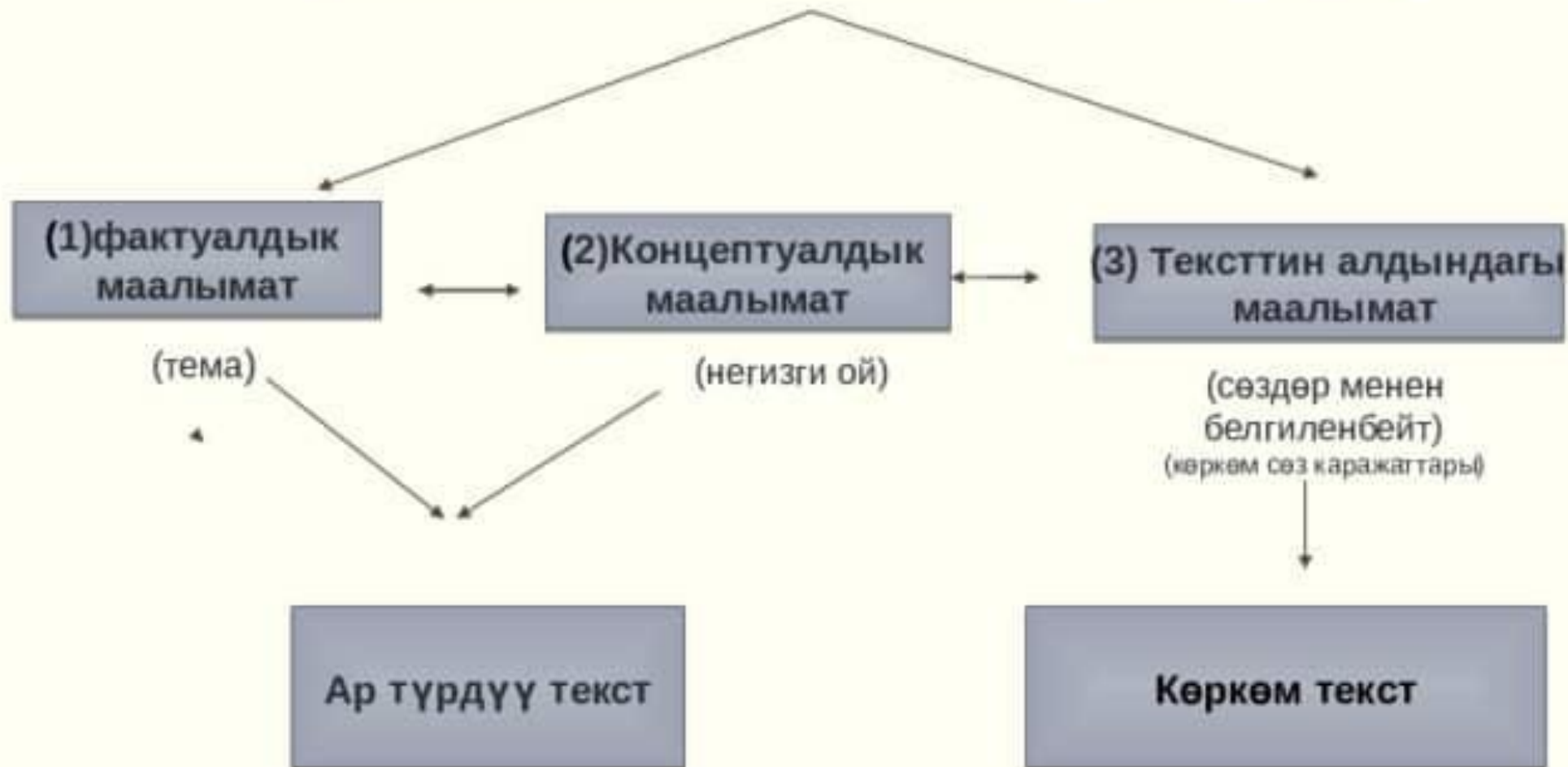
Туташ эмес тексттер

(түрдүү графикалык сүрөттөр бар)

- графикалар, диаграммалар
- схемалар (кластерлер)
- таблицалар
- геофикалык карталар жана жердин картасы
- кирүү билеттери
- план (иммараттын, жердин)
- сайттардын картасы
- унаалардын жүрүү жүгүртмөсү

Тексттердин классификациясы, PISAнын тестеринде колдонулат

Маалыматтын түрлөрү

*«...Окуу болсо —
билим үчүн жол салат,
Билим болсо —
иштин көзүн ал табат».*

«Кутадгу Билиг»

